

آگاهیهای فرهنگی در میان ترکمن‌ها

"چکیده"

هدف بررسی حاضر که براساس مراجعه مستقیم به ۱۸۶۴ نفر از روسای خانوارهای ترکمن در شهرستان گنبدکاووس انجام گردید، شناخت سطح کلی آگاهیهای فرهنگی و آزمون فرض وجود رابطه میان عوامل بنیادی اجتماعی - اقتصادی با سطح آگاهیهای فرهنگی بوده است. مطالعه نشان میدهد که دامنه آگاهیهای فرهنگی افراد هنوز رشد چندانی نیافته و سطح آگاهیهای فرهنگی در زمینه‌های عملی و روزمره زندگی در مقایسه با سایر زمینه‌ها بیشتر است و تجسم زمانی و مکانی محدود و مقید به جامعه محلی است. انجام آزمونهای آماری نشان میدهد که بترتیب سطح سواد، کاربرد وسائل ارتباط جمعی، وضع اقتصادی، شغل، تحرک مکانی (سفر) و سن از عوامل موثر در سطح آگاهیهای فرهنگی افراد هستند.

پروژه گاه‌علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رساله جامع علوم انسانی

مقدمه

معمولاً در اغلب تحقیقات اجتماعی سطح اطلاعات و آگاهی فرد از طریق بررسی در سطح سواد او بدست می‌آید و سپس از این شاخص در تجزیه و تحلیل مسائل مورد نظر استفاده میشود. صرف نظر از دشواریهایی که در طبقه بندیها موجود است تجربیات حاصله در بسیاری از تحقیقات نشان میدهد که سطح سواد به تنهایی نمی تواند معرف خوبی برای شناخت سطح آگاهیها و بطور کلی جهان بینی افراد، که میتواند در بسیاری از زمینه‌های رفتاری موثر واقع شود، باشد (۱).

با توجه به اهمیتی که این شاخص در تغییرات رفتاری دارد (۲) و نیز فقدان اطلاعات تجربی در این زمینه تصمیم گرفتیم از طریق یک سلسله سئوالات در زمینه‌های مختلف

آگاهیهای فرهنگی (که در قسمت روش تحقیق به نحوه تدوین آن اشاره شده است) ، به این تجربه دست بزنیم . بنابراین انگیزهٔ انجام این مطالعه از یک سو به دست دادن چنین شاخصی است و از سوی دیگر شناخت سطح آگاهیهای فرهنگی و عوامل موثر بر آن .

این مطالعه در چارچوب فعالیتهای اجرایی طرح بررسی طولی مسائل بهداشتی - جمعیتی شمال ایران (حوزهٔ شرقی دریای خزر) که هم اکنون در شهرستان گنبد کاووس در دست انجام می باشد صورت گرفته است . عملیات پرسشگری در سطح روستاهای منطقه مورد مطالعه از تاریخ ۱۵/۳/۲۵۳۵ آغاز گردید و در پایان آذرماه ۲۵۳۵ خاتمه پذیرفت .

نظر به اینکه این بررسی با استفاده از تجهیزات و نیروی انسانی ایستگاه تحقیقات پزشکی گنبد کاووس وابسته به دانشکده بهداشت دانشگاه تهران انجام گرفته است نویسندگان گزارش وظیفه خود میدانند که از راهنماییهای سودمند جناب دکتر جلالی سرپرست محترم طرح و نیز همکاریهای ارزنده آقایان علی جلالی و داود کیانی منش تشکر نمایند . فعالیتهای پرسشگری که در این طرح همکاری مستقیم داشتند یعنی خانمها زلیخا بابکی و زبیده شیر محمدی و آقایان آراز محمد کر و محمد سازی و نیز همکاری که در استخراج نتایج ، تدوین ، محاسبات آماری و نایب (خانمها وحیده سبزه رو و مهین رهبر و آقایان عباس رمضان پور و محمد علی امیدفر) ما را یاری دادند شایسته قدردانی بسیار است .

هدف و فرضیات مطالعه

روش مطالعه

هدف کلی این مطالعه بدست دادن شاخص سطح آگاهیهای فرهنگی و کار برد آن در تجزیه و تحلیل اطلاعات در زمینههای مختلف رفتاری میباشد که در قالب این هدف فرضیات زیر قابل طرح است .

۱ - سطح آگاهیهای فرهنگی در زمینهٔ مسائلی که فرد در جریان زندگی روزمرهٔ خود با آنها سروکار دارد ، بویژه در زمینهٔ جنبه‌های عملی حیات مذهبی ، از سایر جنبه‌ها بالاتر است .

۲ - سطح آگاهیهای فرهنگی با کاربرد وسائل ارتباط جمعی (تلویزیون - سینما - رادیو و غیره) در رابطه است .

- ۳- سواد مهمترین عامل در تعیین سطح آگاهیهای فرهنگی است .
- ۴- سطح آگاهیهای فرهنگی متأثر از عوامل سن ، شغل ، وضع اقتصادی میباشد .
- ۵- تحرک مکانی فرد (مسافرت) در سطح آگاهیهای فرهنگی مؤثر است .

جامعه مورد بررسی و روش تحقیق

فقدان اطلاعات کمی و مبتنی بر تجربه مستقیم در زمینه آگاهیهای فرهنگی در مورد گروههای قومی ایران بویژه ترکمنها انگیزه اصلی این مطالعه بود که پس از بررسیهای لازم تصمیم گرفته شد در دهستان گوگلان از بخش کلالة واقع در شهرستان گنبد کاووس انجام گیرد . بخش کلالة در شمال شرقی شهرستان گنبد کاووس قرار دارد و ۲۱۴ روستا را با جمعیتی حدود ۴۲۵۰۰ نفر (سال ۲۵۳۵) شامل میشود (۳) . برای مطالعه منطقه کم و بیش بهم پیوسته‌ای از دهات که شامل ۳۵ روستا و ۱۵ مزرعه وابسته به روستائیان مزبور می‌شد انتخاب گردید و هدف از انتخاب این دهات در این منطقه محدود صرفاً " سهولت دسترسی به جمعیت و تجمع نسبی روستاها در این دهستان (گوگلان) بود . تعداد خانوارهای منطقه براساس سرشماری خانوارهای ساکن در این دهات (خردادماه ۲۵۳۵) برابر با ۱۹۶۶ خانوار و رقم کل جمعیت بالغ بر ۱۱۳۶۸ نفر میباشد (جمعیتی که هم اکنون تحت پوشش شبکه تندرستی مستقر در منطقه قرار دارد) بنابراین جامعه مورد بررسی ما عملاً کلیه خانوارهای ساکن در محدوده مورد مطالعه است (۴) . لکن عدم امکان دسترسی به بعضی از خانوارها و غیبت رئیس خانوار در بعضی دیگر سبب گردید که تعدادی از افراد جامعه مورد بررسی ما کنار روند و در نهایت امکان بررسی روی ۱۸۶۴ خانوار برای ما فراهم گردد .

روش گردآوری ، استخراج و تجزیه و تحلیل .

مطالعه به کمک پرسشنامه ویژه‌ای که برای سنجش سطح آگاهیهای فرهنگی تدوین گردیده بود و بوسیله پرسشگران محلی (ترکمن) انجام گرفت . باین منظور تعداد ۲۳ سؤال در زمینه‌های مختلف آگاهیهای عمومی ، آگاهیهای جغرافیائی ، آگاهیهای مذهبی ، آگاهیهای تاریخی و آگاهیهای زیستی در پرسشنامه ارائه شد که پاسخهای درست یا نادرست افراد

این منطقه جهت استقرار شبکه جامع تندرستی انتخاب شده است .

به این سوالات در پرسشنامه ثبت میگردید. از میان سئوالات مزبور پس از بررسی اعتبار هر کدام سه سؤال حذف گردید و سرانجام از پاسخهای ۲۰ سؤال در زمینه آگاهیهای فرهنگی استفاده بعمل آمد. علاوه بر موارد مزبور پرسشهای دیگری که روشن کننده متغیرهای عمده مورد بررسی در رابطه با هدف تحقیق بود در پرسشنامه منظور گردید که عبارت بودند از سن، سواد، وضع تاهل، وضع اقتصادی، گروه شغلی، کاربرد وسائل ارتباط جمعی، و تحرک مکانی. در مورد شناخت وضع اقتصادی جامعه مورد بررسی و نحوه اندازه گیری آن ارائه توضیح مختصری ضروری است. با توجه به دشواری کسب اطلاعات قابل اعتماد در مورد درآمد افراد، بر اساس تجربیات مطالعات قبلی در مناطق مختلف و سایر مطالعات انجام شده (۵) و علیرغم محدودیتهای و نارسائیهای ممکن تصمیم گرفته شد که از خانوار در مورد تملک کالاهای بادوام منزل (مانند قالی، رادیو، ساعت، یخچال، بخاری و...) پرسش شود و بر اساس میزان وجود این کالاها در خانوار و اهمیت نسبی آنها، افراد در سه گروه بر درآمد، کم درآمد، و متوسط درآمد طبقه بندی شوند.

پس از تکمیل پرسشنامهها استخراج اطلاعات ابتدا بر اساس فراوانی پاسخهای درست به هریک از سئوالات در زمینه آگاهیهای فرهنگی (جدول شماره ۲) انجام شد. در مرحله بعد جمع پاسخهای درست افراد بر مبنای ۲۰ سؤال طرح شده محاسبه و در سه گروه ۵ یا کمتر پاسخ درست، ۶-۱۰ پاسخ درست و ۱۱ یا بیشتر پاسخ درست طبقه بندی شد و با توجه به آن اطلاعات پیرامون متغیرهای دیگر تفکیک گردید. بررسیهای مقدماتی نشان داد که سواد بیش از سایر عوامل در سطح آگاهیهای فرهنگی موثر است و از این جهت در هنگام محاسبه روابط میان متغیرها که به کمک آزمون χ^2 صورت گرفت، بمنظور کنترل متغیرهای موثر خارجی

(Control of extraneous variables)

مهمترین عامل یعنی سطح سواد ثابت گرفته شد. خلاصه آنکه فرض وجود رابطه میان متغیرهای مورد بررسی از طریق محاسبه χ^2 انجام گردید و بمنظور آگاهی از میزان پیوستگی متغیرها از "c" یا ضریب توافق (Coefficient of contingency) استفاده شد. (۶) جدول شماره ۳ نتایج حاصله را در هر مورد نشان میدهد. باینکه در نظر بود از نظر بررسی تأثیرات درونی متغیرها از روشهای آماری دقیق تری مثل عوامل Factors Analysis استفاده شود لکن عدم امکان انجام این محاسبات بطور دستی از سوئی و دشواریهای استفاده از کامپیوتر از سوی دیگر، مانع از انجام اینکار گردید.

ویژگیهای عمومی گروه تحت مطالعه

مرکز بخش کلاله که در فاصله ۳۰ کیلومتری شهرستان گنبد کاووس قرار دارد از طریق بکره راه آسفالت به این شهرستان مربوط میشود و ارتباط میان دهات بوسیله راه شوسه تامین میشود. در اکثر دهات ترکمن نشین و مزارع وابسته به آنها که مورد بررسی قرار گرفتند مدرسه (۶۸٪ موارد) و مسجد (۷۱٪ موارد) وجود دارد و اکثر مدارس در سالهای اخیر تاسیس شده اند. در محدوده^۴ تحت مطالعه درمانگاه وجود ندارد و در تمامی منطقه فقط یک حمام وجود دارد. اکثر دهات دارای انجمن ده هستند (۷۴٪) و در هیچکدام از آنها غسالخانه وجود ندارد. آب آشامیدنی مردم از رودخانه، چشمه و یا چاه تامین میشود (۱).

بررسی ویژه‌ای که بطور مقدماتی درباره^۴ اعضاء خانوارها انجام گرفت نشان میدهد که متوسط بعد خانوار ۵/۷ نفر است. جمعیت منطقه جوان است، و ۴۷٪ از جمعیت را افراد ۱۵ ساله و کمتر تشکیل میدهند. در جمعیت ۷ ساله و بالاتر نسبت به بیسوادان بین زنان و مردان بترتیب ۹۴٪ و ۶۶٪ است. عدم رعایت موازین بهداشتی در سطح روستاها سبب میشود که آلودگی به انگلها اهمیت قابل ملاحظه‌ای در میان مردم داشته باشد و نسبت آلودگی به یک یا چند انگل در ۱۲۶۱ نمونه آزمایش شده به ۵۱/۱٪ برسد.

در مورد ویژگیهای اختصاصی ۱۸۶۴ نفر پاسخگویان به پرسشنامه در زمینه آگاهیهای فرهنگی باید اضافه کنیم که از نظر سنی بالاترین نسبت از نظر تراکم افراد را گروه سنی ۳۵ - ۴۴ ساله دارد (۴۳٪) و افراد ۵۵ ساله و بالاتر ۱۴/۶٪ را تشکیل میدهند و میانگین سنی برابر با ۳۹ سال است. اکثریت افراد متأهل هستند و نسبت ازدواج نکرده‌ها در حدود ۳/۴٪ است. از نظر وضع تحصیلی ۸۴٪ بیسواد هستند و فقط ۸/۳٪ تحصیلات حدود ابتدائی دارند. نسبت افرادی که دارای زمین هستند و اصطلاحاً زارع نامیده میشوند ۲۹/۷٪ است. و شغل قسمت اعظم از روسای خانوارها کارگری در خدمات کشاورزی و غیر کشاورزی است. (جدول شماره ۱).

سطح کلی آگاهیهای فرهنگی

سطح آگاهیهای فرهنگی ترکمن‌ها حتی در مواردی که پرسشها در زمینه مسائل جاری

روزمره زندگی آنان طرح شده است. میزان قابل ملاحظه‌ای محدود است. اگر آگاهیهای فرهنگی را از لحاظ جنبه عملی و یا نظری هر سؤال طبقه بندی نمائیم مشاهده میشود که آگاهیهای فرهنگی عملی، یعنی آنها که فرد در طول زندگی خویش با آنها بطور روزمره سروکار دارد، در سطح بالاتری (در مقایسه با آگاهیهای فرهنگی نظری) قرار داد. از آنجا که ضابطه سنجش زمان و مکان (تجسم فضائی) و قالبهای مورد استفاده جهت ایجاد ارتباط میان افراد (بویژه سبملها) اثرپذیری بیشتری از بافت سنتی جامعه دارند و الگوهای فرهنگی جامعه جدید که ایجاد کننده مقاهیم و هشیاریهای تازه‌ای است، هنوز نفوذ چندانی در جامعه نکرده است، سطح آگاهیهای فرهنگی (در صورتیکه با الگوهای جامعه جدید سنجیده شود) در جامعه‌ای نظیر جامعه ترکمن بنظر میرسد تأخر بسیاری با سطح آگاهیهای در جامعه کلی (که از چند و چون آن نیز بر حسب اجتماعات مختلف اطلاعات جامعی در دست نداریم) داشته باشد. این مطالعه نشان داد که نسبت کسانی که کمترین سطح آگاهیهای فرهنگی را دارند (صفر تا پنج پاسخ درست از بیست سؤال طرح شده) به ۶۵/۹٪ میرسد و فقط ۳/۶٪ توانستند به یازده سؤال و یا بیشتر پاسخ درست بدهند. سایرین در گروه حد واسط (شش تا ده پاسخ درست) قرار دارند (۲۷/۸٪).

با توجه به اینکه مذهب از نزدیکترین و ملموسترین نهادهای اجتماعی در جامعه‌ای نظیر ترکمنهاست و فرد با الگوها و ارزشهای آن پیوستگی عاطفی دارد و رفتارهای مذهبی برایش لازم الاجرا هستند سطح آگاهیهای مذهبی در مواردی که جنبه عملی دارد از سایر زمینهها بسیار بالاتر است. (مقایسه ردیفهای ۱۰ تا ۱۴ جدول شماره ۲). ابعاد نظری آگاهیهای مذهبی هر چند که در مواردی از نظر مبانی، معتقدات مذهبی اهمیت بسیار دارند مورد توجه افراد نیستند. نتیجه آنکه آگاهی نسبت به مبانی عملی نماز و روزه که از رفتارهای مذهبی کاملاً رایج هستند در مقایسه با سایر زمینهها بسیار زیاد است.

اطلاعات تاریخی و جغرافیائی با توجه به اینکه بیشتر از طریق فرهنگ مکتوب انتقال مییابند در عین حال میدانیم که اکثریت افراد جامعه مورد مطالعه ما را بیسوادان و یا کم سوادان تشکیل میدهند رشد چندانی نیافته‌اند، چرادرانستن یا ندانستن در این موارد تفاوتی چندان محسوس در گذران زندگی روزمره افراد ایجاد نمی کند.

به هنگامیکه سطح آگاهیهای عمومی افراد را بررسی میکنیم، بویژه آن دسته‌ای را که در حقیقت معیارهای سنجش و شناخت نسبت به زمان و مکان هستند، آن مواردی که مرتبط

با جنبه‌های عملی زندگی هستند در سطح بالاتری از شناخت هستند، مانند آگاهی از تعداد فصل، فصل تابستان و یا تعداد ساعات شبانه روز (سئوالات ۴ و ۵ جدول شماره ۲). در حالیکه آگاهی نسبت به روزهای هفته، که در نهایت زیست فرد در جریان زمان حال را نشان می‌دهد فقط در میان ۲۷٪ از مردم وجود دارد، حدود ۷۹٪ از تعداد ماههای فصل تابستان که از نظر فعالیت‌های حرفه‌ای (زراعت) برای آنان اهمیت دارد آگاهند. بر همین روال است که میتوان نسبت قابل ملاحظه (۵۶٪) افرادی را که تعداد ساعات شبانه روز را میدانند توجه کرد.

وابستگی بسیار افراد فضای اجتماعی منطقه و تمرکز کنجک‌ویهای فردی در افق جغرافیائی محل زیست از جمله عواملی است که سبب می‌گردد آگاهیهای فرهنگی در زمینه‌هایی که موضوع آنها جامعه خارج از محل زیست افراد است کاهش یابد و چارچوب اندیشه‌ها و هشیاریهای عمومی به ابعاد محدودتری که وابسته به زندگی جاری است منحصر گردد.

عوامل مؤثر بر سطح آگاهیهای فرهنگی

عوامل مؤثر بر سطح آگاهیهای فرهنگی بسیارند و شناخت تاثیر نسبی هر کدام و اثر متقابل آنها بر یکدیگر که بر سطح آگاهیهای فرهنگی مؤثر می‌افتد انجام محاسبات پیچیده‌ای را طلب میکند که بایستی در تحقیقات پر دامنه تری آن پرداخته شود، ولی آنچه که هدف اصلی ما در این بخش از مقاله است روشن کردن خطوط اصلی مساله از طریق آزمون فرضیات مقدماتی طرح شده در این مطالعه به منظور ارائه فرضیات جامع تر است.

در بررسی رابطه عوامل مؤثر بر سطح آگاهیهای فرهنگی عوامل سواد، تماشای تلویزیون، گوش دادن به رادیو، رفتن به سینما، وضع اقتصادی، شغل، داشتن ضبط صوت، تحرک مکانی (مسافرت به نواحی مختلف) و سن در حکم متغیرهای مستقل و سطح آگاهی فرهنگی فرد (جمع پاسخهای درست به سوالات) به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شده است، و به کمک آزمون χ^2 وجود یا عدم رابطه میان متغیرها مورد بررسی قرار گرفته است (جدول شماره ۳).

سواد. این عامل که از طریق پرسش سطح سواد فرد و طبقه بندی آن در گروه بیسواد، ابتدائی و متوسطه مورد مطالعه قرار گرفت اثر بسیار زیادی در سطح آگاهیهای

فرهنگی دارد. به موازات افزایش سطح آگاهیهای فرهنگی فرد افزایش مییابد. بیش از ۷۲٪ از کسانی که به ۱۱ سؤال و بیشتر در زمینه آگاهیهای فرهنگی پاسخ صحیح داده‌اند دارای تحصیلات متوسطه هستند و در مقابل بیش از ۷۰٪ از بیسوادان توانستند به حداکثر ۵ سؤال پاسخ دهند. رابطه میان سواد و سطح آگاهیهای فرهنگی از نظر آماری معنی دار است و ضریب توافق دو متغیر به ۴۹۱٪ میرسد.

تماشای تلویزیون. وقتی از افراد سؤال کردیم که آیا تا بحال تلویزیون تماشا کرده‌اند یا خیر ۱۷/۴٪ پاسخ مثبت دادند. کسانی که تلویزیون تماشا کرده‌اند از نظر سطح آگاهیهای فرهنگی در مرتبه بالاتری قرار دارند. با توجه به معنی دار بودن رابطه دو متغیر تماشای تلویزیون و سطح آگاهیهای فرهنگی و بالا بودن ضریب توافق این دو (۰/۳۵۷) میتوان اهمیت تماشای تلویزیون را در ارتقاء سطح آگاهیهای فرهنگی نتیجه گرفت، البته با توجه باینکه کاربرد تلویزیون خود معلول عوامل مختلفی است و کیفیت تماشای آن (تلویزیون داشتن یا نداشتن، مدت و شدت تماشا) نیز اهمیت بسیار دارد.

گوش دادن به رادیو. حدود ۵٪ از روسای خانوارها رادیو در اختیار دارند و از آن بطور مستمر استفاده میکنند. اکثریت قریب به اتفاق کسانی که از نظر سطح آگاهیهای فرهنگی در مراتب بالاتر قرار دارند، از رادیو بطور مستمر استفاده میکنند و در حالت مخالف اطلاعات بدست آمده نشان میدهد که حدود ۸۲٪ از کسانی که جمع امتیازات آنها از نظر آگاهیهای فرهنگی حداکثر به ۵ میرسد از رادیو استفاده نمی‌کنند و حال آنکه این نسبت در مورد کسانی که به رادیو گوش میکنند حدود ۴۹٪ است. نهایت آنکه میتوان بر اساس نتایج حاصله (جدول شماره ۳) رابطه میان گوش دادن به رادیو و ارتقاء سطح آگاهیهای فرهنگی را تأیید کرد.

رفتن به سینما. ترکمن‌ها به هنگام مراجعه به شهرهای مختلف که بخاطر هدفهای متفاوتی صورت میگیرد سری هم به سینما میزنند، که این حالت در میان مردان جوان عمومیت بیشتری دارد. نسبت مورد بحث در افراد نمونه ما به ۲۰٪ میرسد. سطح آگاهیهای فرهنگی در میان کسانی که تا زمان مراجعه ما حتی برای یکبار از سینما استفاده کرده بودند بیشتر از کسانی است که اساساً به سینما نرفته بودند. با توجه به معنی دار بودن رابطه میان دو متغیر سینما رفتن و سطح آگاهیهای فرهنگی از نظر آماری میتوان سینما رفتن را یکی از عوامل افزایش سطح آگاهیها تلقی کرد.

وضع اقتصادی، بموازات ارتقاء وضع اقتصادی خانوار سطح آگاهیهای فرهنگی رئیس خانوار فزونی میگیرد، اما محاسبه ضریب توافق نشان میدهد که پیوستگی وضع اقتصادی با سطح آگاهیهای از عواملی مانند سواد و استفاده از وسائل ارتباط جمعی ضعیف تر است. آن دستهای که از نظر وضع اقتصادی در رده پائین تری قرار دارند از نظر سطح اطلاعات فرهنگی نیز ضعیف ترند، و بالعکس. آزمون^۲ فرض وجود رابطه میان این دو متغیر را تأیید میکند.

شغل، سطح آگاهیهای فرهنگی در میان زارعین که دارای زمین بوده و از نظر درآمد در مقایسه با غیر زارعین در موقعیت بسیار بهتری قرار دارند بطور کلی بالاتر است. در حالیکه ۱۳٪ از زارعین توانستند به ۱۱ سؤال و یا بیشتر از سئوالات در زمینه آگاهیهای فرهنگی پاسخ درست بدهند فقط ۳٪ از غیر زارعین در این گروه قرار گرفتند. تأیید آماری رابطه متغیرها حکایت از تاثیر پایگاه شغلی در سطح آگاهیهای فرهنگی گروه مورد بررسی دارد.

داشتن ضبط صوت، نسبت خانوارهایی که در خانه خود ضبط صوت دارند چندان قابل ملاحظه نیست و به حدود ۵٪ میرسد، اما بالاتر بودن سطح آگاهیهای فرهنگی در گروهی که از این وسیله استفاده میکنند اهمیت آنرا نشان میدهد. از میان گروهی که ضبط صوت دارند ۳۰٪ توانستند به ۱۱ سؤال و بیشتر در زمینه آگاهیهای فرهنگی پاسخ درست بدهند و حال آنکه این نسبت در میان کسانی که ضبط صوت ندارند برابر ۵٪ است.

تحرك مكاني، این عامل را از طریق پرسش مسافرتها یا سخگویان به شهرهای مختلف ایران و طبقه بندی در سه گروه سفر به شهرهای داخل استان، سفر به شهرهای استانی اطراف و بالاخره سفر به شهرهای سایر استانها مورد بررسی قرار دادیم. نسبت کسانی که به این مناطق سفر کرده بودند به ترتیب ۵۶٪، ۳۶٪ و ۱٪ است. سطح آگاهیهای فرهنگی بموازات ارتقاء افق مسافرت فرد از شهرهای استان تا شهرهای سایر استانها فزونی میگیرد. سطح آگاهیهای فرهنگی کسانی که به شهرهای سایر استانها سفر کرده اند بسیار بالاتر از کسانی است که فقط در حوزه استانی خود به سفر پرداخته اند. انجام آزمون^۲ فرض وجود رابطه میان تحرك مكاني (سفر به سه دسته از مناطق مذکور) و سطح آگاهیهای فرهنگی را تأیید کرد.

سن، رابطه سن با سطح آگاهیهای فرهنگی رابطه ای معکوس است و جوان ترها

از نظر سطح آگاهیهای فرهنگی در مرتبه بالاتری قرار دارند. با اینکه رابطه این دو متغیر از نظر آماری معنی دار است لکن میزان بیوستگی آنها از کلیه متغیرهای دیگر ضعیف تر است (جدول شماره ۳) و ضریب "C" محاسبه شده حدود ۴ مرتبه کوچکتر از همین ضریب در مورد سواد است.

نتیجه و بحث

مطالعه ما که بر مبنای مصاحبه مستقیم با ترکمن‌ها انجام گردید زمینه بسیار وسیعی را شامل میشود و نتایج مقدماتی آن نمایانگر اهمیت مسأله است، نشان می‌دهد که دامنه آگاهیهای فرهنگی افراد هنوز توسعه لازم را نیافته است و کدامیک از عوامل باید بعنوان عوامل بنیادی و زیرساز ارتقاء سطح آگاهیهای فردی در زمینههای مختلف بحساب آیند، با توجه به اینکه کم و کیف تاثیر عوامل مختلف و اثرات متقابل آنها در یکدیگر بایستی بیشتر و عمیق‌تر تحقیق شوند انجام مطالعات گسترده‌تری، بویژه با استفاده از روش تحلیل عوامل ضروری احساس میشود. بدون هیچگونه تردید آگاهی فرهنگی افراد و یا جهان بینی آنها از بنیادی‌ترین شرایط تغییرات رفتاری در زمینه توسعه محسوب میشود و در راس مسائل جامعه ایرانی قرار دارد. با توجه به اینکه لازمه توسعه گسترش جهان بینی فرد و تشریح عبور از مرحله سنت‌گرایی به مرحله نوگرایی بمنظور پذیرش ارزشهای جامعه جدید است در احتمالاتی از نوع جامعه‌ای که ما در آن به مطالعه پرداختیم، توجه فوری به آموزش عمومی و نه سوادآموزی به تنهایی، گسترش شبکه‌های وسائل ارتباط جمعی و فراهم آوردن امکانات لازم بمنظور افزایش درآمد از اساسی‌ترین اقدامات ممکن است.

جدول شماره ۱

توزیع گروه مورد مطالعه بر حسب سن، سواد، وضع ازدواج و شغل

تعداد کل = ۱۸۶۴ نفر

<u>درصد</u>	<u>تعداد</u>	<u>صفت مورد بررسی</u>
		<u>سن</u>
۳۹/۹	۷۴۴	۱۵ - ۳۴ ساله
۴۳/۰	۸۰۲	۳۵ - ۵۴ ساله
۱۴/۷	۲۷۴	۵۵ ساله و بیشتر
۲/۴	۴۴	نامشخص
		<u>سواد</u>
۸۴/۸	۱۵۸۲	بیسواد
۸/۳	۱۵۴	ابتدائی
۰/۶	۱۱	متوسطه
۶/۳	۱۱۷	نامشخص
		<u>وضع ازدواج</u>
۳/۴	۶۳	ازدواج نکرده
۸۱/۷	۱۵۲۴	متاهل
۳/۳	۵۹	بی همسر به علت طلاق یا فوت همسر
۱۱/۷	۲۱۸	نامشخص
		<u>شغل</u>
۲۹/۷	۵۵۴	زارع
۶۶/۳	۱۲۳۴	غیر زارع
۴/۰	۷۶	نامشخص

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول شماره ۲

فراوانی موارد پاسخهای درست گروه مورد مطالعه به تفکیک هر سؤال در زمینه جنبه‌های مختلف آگاهیهای فرهنگی

تعداد کل = ۱۸۶۴ نفر

متن کامل سوالات در زمینه‌های مختلف

موارد پاسخهای درست		
درصد به کل موارد	تعداد	
۶۱/۱	۱۱۳۸	۱- یک آدم بزرگ (بالغ) چند دندان دارد ؟
۲۷/۹	۵۲۰	۲- امروز چندشنبه است ؟
۲۳/۸	۴۴۴	۳- یکسال چند روز است ؟
۷۹/۸	۱۴۸۷	۴- فصل تابستان چند ماه است ؟
۵۴/۴	۱۰۵۲	۵- یک شبانه روز چند ساعت است ؟
۸/۸	۱۶۴	۶- یک هکتار چند متر است ؟
۵/۵	۱۰۳	۷- یک فرسخ چند کیلومتر است ؟
۵/۴	۱۰۵	۸- یک کیلومتر چند متر است ؟
۵/۷	۱۰۶	۹- ایران چقدر جمعیت دارد ؟
۸۴/۰	۱۵۸۴	۱۰- نماز ظهر چند رکعت است ؟
۸۱/۳	۱۵۱۶	۱۱- ماه رمضان چند روز است ؟
۱۷/۵	۳۲۶	۱۲- اسم چهار خلیفه اسلام را بگوئید ؟
۶/۷	۱۲۴	۱۳- مرقد عمر بن خطاب خلیفه اسلام کجاست ؟
۴/۶	۸۶	۱۴- اصول دین چندتا است ؟
۹/۸	۱۸۲	۱۵- ده شما جزء کدام استان است ؟
۴/۹	۹۲	۱۶- دریائی که در شمال ایران است اسمش چیست ؟
۴/۳	۸۱	۱۷- شیراز در شمال ایران است یا در جنوب ؟
۱۳/۶	۲۵۴	۱۸- مکه در کدام مملکت است ؟
۴/۲	۷۸	۱۹- حافظ اهل کدام شهر بود ؟
۴/۰	۷۴	۲۰- شاهنامه را چه کسی گفته است ؟

جدول شماره ۳

مقادیر X^2 و "C" محاسبه شده و به تفکیک رابطه عوامل مختلف با سطح آگاهیهای فرهنگی و بترتیب میزان پیوستگی متغیرها
تعداد کل = ۱۸۶۴ نفر

ضریب C	درجه آزادی	سطح معنی داری بودن	X^2	متغیر مستقل*
۰/۴۹۱	۴	۰۰۱	۵۵۷/۳۳۲	سواد
۰/۳۵۷	۲	"	۲۴۲/۷۶۷	تماشای تلویزیون
۰/۳۲۷	۲	"	۲۲۳/۸۳۱	گوش دادن به رادیو
۰/۳۱۰	۲	"	۱۷۹/۸۸۵	رفتن به سینما
۰/۲۳۷	۴	"	۱۱۷/۷۲۱	وضع اقتصادی
۰/۲۳۷	۲	"	۱۰۶/۵۰۸	شغل
۰/۲۲۸	۲	"	۱۰۲/۶۷۲	داشتن ضبط صوت
۰/۱۴۲	۴	"	۵۸/۷۹۰	تحرك مكاني
۰/۱۰۴			۱۹/۹۲۹	سن

شکاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

* - متغیر وابسته در کلیه موارد در سطح آگاهیهای فرهنگی است.

1. Black, C. E.: The Dynamics of Modernization Harper Colophon Books, New York, 1975.
2. Eisenstadt S. N.: Modernization: Protest and Change Prentice-Hall N. J. 1966.
- ۳ - ایستگاه تحقیقات پزشکی گنبد کاووس. گزارش یکم، دانشکده بهداشت دانشگاه تهران، گنبد کاووس، مرداد ۲۵۳۵.
- ۴ - ایستگاه تحقیقات پزشکی گنبد کاووس. گزارش دوم، دانشکده بهداشت دانشگاه تهران، گنبد کاووس مهر ۲۵۳۵.
- ۵ - عجمی، اسمعیل. رابطه باروری و عوامل اقتصادی و اجتماعی، مقاله ارائه شده در دومین سمینار مسائل جمعیتی و تنظیم خانواده، دانشگاه اصفهان، اردیبهشت ماه ۲۵۳۵.
6. Kerlinger, F. N.: Foundations of Behavioral Research, Holt, Pinehait and Vinston, New York, 1974.

ژورنال علمی و تحقیقاتی
پرتال جامع علوم انسانی